

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
8

Kurucusu:
Hakkı Dursun YILDIZ

Mehmet AKALIN Armağanı

İstanbul, 1997

İÇİNDEKİLER

Gülden SAĞOL	Prof. Dr. Mehmet AKALIN	7-13
Hasan AKAY	Cenab Şahabeddin'in Aşk Felsefesi ..	15-30
Bülent AKSOY	Sultan III. Selim'in Öldürülmeden Bir Gece Önce Bestelediği Şarkı.....	31-34
Nazan AKSOY	Türk Romanında Kadın İmgesi	35-41
Nesrin ALTUN	Türkiye Türkçesi ve Azeri Türkçe- sinde Fiiller.....	43-68
Mustafa ARGUNŞAH	Gözleve Kırım Tatar Türkçesiyle Bir Halk Hikâyesi ve Dil Hususi- yetleri.....	69-92
Franz BABINGER	Osmanlı Şam Valileri (Çev. Necdet ÖZTÜRK)	93-107
Gerard CLAUSON	Erken Türkçede Yabancı Unsurlar (Çev. Ceval KAYA).....	109-118
Hüseyin ÇELİK	Türk Dostu İngilizlerin Gözüyle Ahmet Vefik Paşa.....	119-125
Nadir DEVLET	"İpek Yolları Araştırmaları: Diyalog Yolları" (Integral Study Of The Silk Roads: Roads Of Dialogue) Unesco Bozkır Yolu Ekspedisyonu.....	127-145
İnci ENGİNÜN	Tataristan İzlenimleri	147-153
Halil ERSOYLU	Atatürk'ün Nutuk Dilindeki Batı Kaynaklı Kelimeler.....	155-194
Nüket ESEN	Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Bir Mektubu.....	195-197
Muhammet GÜR	Süleyman Nazif'in Hususi Mektup- ları.....	199-232
Emine GÜRSOY-NASKALİ	Türkçede Parmak ve Beş Parmağın İsimleri	233-240
Hüseyin HACIOĞLU	Tac Et-Tevarih'in Türkçesi.....	241-247
Mustafa Sinan KAÇALIN	Abdullah Sabri Karter'in Dîvânü Luğâtî't-Türk Çevirisi Üstüne.....	249-252

Esra KARABACAK	Bergamalı Kadri'nin Müeyyiretü'l-Ulûm'u ile Ahmed Cevdet Paşa'nın Dilbilgisi Kitaplarındaki Terimler Üzerine Bir İnceleme I.....	253-283
Oğuz KARAKARTAL	Türk-İtalyan (Trablusgarp) Savaşı ve Bir Kitap : "İtalya'da Türk Esirlerinin Hayatı"	285-290
İdris Güven KAYA	Ahmet Haşim'in Sanat, Edebiyat ve Dille İlgili Yazıları.....	291-309
Mübeccel KIZILTAN	Mensur-Manzum Karışık Bir Yazma Eser: Tarih-i Âzâdbaht.....	311-356
Günay KUT	Hint Edebiyatından Türk Hikâyetlerine	357-377
Gülden SAĞOL	Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar.	379-396
Mesut ŞEN	Bâbur'un Mektupları.....	397-462
Ahmet ŞİMŞİRGİL	XV ve XVI. Asırlarda Turhal	463-494
Ahmet TAŞAĞIL	Çin Kaynaklarına Göre 840 Yılından Önce Kırgızlar.....	495-510
Recep TOPARLI	Hâfız-ı Harezmî'nin Sultan İbrahim'in Ölümü Üzerine Yazdığı Merisiye	511-524
Himmet UÇ	Roman ve Romancılık.....	525-533
Abdullah UÇMAN	Sâmih Rifat'ın Nefesleri: "Nefâyi-sü'l-Enfâs"	535-554
Tahir ÜZGÖR	Fuzûli'ye ve Gül Kasidesi'ne Dair.....	555-576
Benjamin Lee WHORF	Dil ve Mantık (Çev. Mehmet AKALIN).....	577-591

DEĞERLENDİRMELER

Hülya BAYKAL, <i>Türk Basın Tarihi 1831-1923</i> , (Tanzimat-Meşrutiyet-Millî Mücadele Dönemleri), İstanbul 1990, 343 s. (Harun DUMAN)	593-600
--	---------

HABERLER

Türkolog Tibor Halasi-Kun (1914-1991) 77 Yaşında Vefat Etti (Orhan SÖYLEMEZ)	601-602
--	---------

PROF. DR. MEHMET AKALIN

1.6.1933 - 31.5.1991

GÜLDEN SAĞOL*

1 Haziran 1933'te Isparta'nın Yalvaç kazasının Sücüllü köyünde doğan Mehmet Akalın, ilk okulu Sücüllü köyünde (1946), orta okulu Yalvaç'ta (1949), liseyi ise Denizli'de (1953) bitirmiştir.

Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak girdiği (1953) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden İran Dili ve Edebiyatı ile Arap Dili ve Edebiyatı sertifikalarını da alarak Şeyhi divanı üzerindeki teziyle 1958 yılında mezun olmuş ve aynı yıl Mardin Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edilmiştir.

1959 şubatında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesince açılan asistanlık imtihanını kazanmış ve aynı yılın eylül ayında Türk Dili asistanı olarak göreve başlamıştır. 1961 yılında Almanya'ya giderek Hamburg Üniversitesinde Prof. Annemarie von Gabain'in derslerine devam etmiş ve 1963'te yurda dönmüştür.

1966 yılında askerlik görevini bitirerek Atatürk Üniversitesindeki görevine dönmüş ve Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun yönetiminde hazırladığı Ahmedî'nin *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevisi üzerindeki doktora çalışması ile "Doktor" unvanını almıştır (1969). Aynı yıl Erzurum'da tanıştığı Ayfer Hanım ile evlenmiş, Burak (1971) ile Çağrı ve Korkut (1975) adlı oğulları olmuştur.

1975'te *Ahmedî'nin Eserleri Üzerinde Bir Gramer Denemesi* adlı çalışması ile "Doçent" unvanını almıştır. 1979 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne geçerek

---

* Yard. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

22.1.1980'den itibaren Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanı olarak görev yapmış, 5.8.1982'de ise Ege Üniversitesi senatosunun kararıyla profesörlüğe yükseltilmiştir.

1982 yılında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde çalışmaya başlamış ve 19.7.1984 tarihinde aynı üniversitenin profesörlük kadrosuna atanmıştır.

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinin kuruluşunda ve aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsünde Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans ve doktora programlarının açılmasında büyük emeği bulunan Mehmet Akalın, fakültenin kuruluşundan beri Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün başkanlığını yürütmekteydi. Aynı zamanda fakülte yönetim kurulu ve üniversite senatosu üyesi idi.

1983'ten itibaren Türk Dil Kurumunda aslî üye olarak görev yapmaya başlayan Akalın, Mart 1984'ten beri yürütme kurulu üyeliği yapmış, bilim ve uygulama kollarının çeşitli faaliyetlerinde üye olarak bulunmuştur. Ayrıca *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*'in yazı kurulu başkanıydı.

Sücüllü köyünde beş çocuklu bir ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelen Mehmet Akalın, nüfus cüzdanı olmadığı için okula yaşitlarından geç başlamak zorunda kalmıştı. Enteresan olan nüfus cüzdanına sahip olduğunda ilk işi kendi kendini ilk okula kaydettirmesiydi. Çocukluğu ve gençliği çeşitli sıkıntılarla geçmişti. Geçmişin bilinmesi, nereden nereye geldiğimizin anlaşılması için yaşananların gençlere anlatılması gerektiğini belirterek sık sık o yıllara döner ve köyünden söz ederdi. Küçük yaşta baba ocağından ayrılıp, tahsilini yatılı okullarda sürdürmesi, mesleğinin zirvesinde olmasına rağmen, hocamızda biraz içe dönük bir karakter yaratmıştı. Hocamızın özel hayatına ilişkin bildiklerimiz, onun biz öğrencileri hakkında bildikleri yanında hiç kalırdı. Hepimizle gerçek bir baba gibi ilgilenirdi. Aklımıza gelen her şeyi hiç çekinmeden kendisine sorabiliriz. Kütüphaneden ve kitaplardan, özellikle sözlüklerden yararlanmayı bize o öğretti. Bizleri araştırma yapmayı, soru sormayı bilen kişiler olarak yetiştirmeyi hedeflemişti.

Çok yumuşak bir üslubu ve kazandırıcı bir yaklaşımı vardı ki bunlar hocamızın en belirgin özellikleriydi. Bunun temelinde de hoş görü ve

sonsuz bir insan sevgisi yatmaktaydı. “İlim adamı yetiştirme” konusunda da Prof. Dr. Mehmet Akalın bizlere örnektir, hem kendi fakültesindeki, hem de diğer üniversitelerdeki eski öğrencilerini unutmaz, her türlü problemleriyle meşgul olurdu. Bu samimî alâka, büyük bir gurur ve güven duygusu verirken, aynı zamanda da ilmî sorumluluk bilinçlerini kamçılayıcı bir etki yapardı ve bütün öğrencileri onu sevgiyle “babamız”, “ağabeyimiz” diye anardı. “Ağabey” lakabı özellikle dikkat çekiciydi, çünkü kendi yaşlıları bile “Mehmet ağabey” diye hitap ederlerdi. Sanırım bunun bir sebebi de sadece ilmî yönüyle değil, insanlığı açısından da mükemmel oluşuydu. Bu özellikler onda ahenkli bir şekilde bütünleşmişti.

Hocamız kendini sadece araştırmalarına yöneltmekten özellikle kaçınırdı. Her fırsatta özellikle lisans derslerinin ihmale gelmeyeceğini söyler ve bizlere bir öğretiliminde bulunması gereken vasıfları şöyle sıralardı: “Ciddiyet, bilgi ve öğrenciler arasında ayırım yapmamak.” Gerçekten de bu saydıklarını sıkı sıkıya uygularlardı. Burada bahsetmeden geçemeyeceğim bir özelliği de idarecilik yönüydü. Kimseyi kırmazdı, ama işler de aksamadan yürürdü. Bütün öğrencilerine samimî bir alâka gösterir ve sanırım hepsi de en çok kendisinin sevildiğini zannederdi. Kızdığı zaman da bunu doğrudan söylemeyip, başından geçen olaylardan yola çıkarak karşısındaki kişinin bundan ibret alıp hatasını anlamasını sağlamaya çalışırdı. Eğer bu yeterli olmazsa istemeyerek de olsa mecburen açık ve doğrudan konuşur, fakat konuşmanın sonunda o kişinin gönlünü alacak bir şey mutlaka yapardı. Sonunda takdir edilerek onun yanından ayrılan kişi, aynı hatayı tekrarlamazsa her şeyin unutulacağını düşünürdü.

İlk gençlik yıllarından itibaren felsefeye ve Türklük meselelerine meraklı olan Mehmet Akalın, akademik hayata intisap edince kendini tamamen Türkolojiye adanmıştır. Türkçeyi tarihî gelişimi ve şiveleri ile en iyi bilen Türkologlardan biri ve çok titiz bir ilim adamı olan hocamız, ilmî meselelerde kesin konuşmaktan kaçınır, kılı kırk yarar, ayrıca ilimde işbirliğine çok önem verirdi. Özellikle de Türkolojinin temel taşı niteliğindeki eserleri Türkçeye aktarmaya ve yabancı dil bilmeyenlerin istifadesine sunmaya büyük önem gösterir, çevresindekileri de teşvik ederdi.

Hiç bir zaman önemli bir sağlık problemi olmamıştı. Yorulmak bilmez, seminer, konferans, kongreler ve Türk Dil Kurumunun faaliyetleri için devamlı seyahat ederdi. Bu seyahatleri sırasında boş durmaz, otobüste,

vapurda, trende devamlı okur ve yazardı. Türk Dil Kurumu yürütme kurulu toplantıları için ise genellikle ayda iki kez Ankara'ya giderdi ve bu yolculuklarında tren veya otobüsü tercih ederdi, üstelik de bunu “Devletin parası uçak biletim için ziyan olmasın” diye yapardı.

Evi Erenköy'de olmasına rağmen Fındıkzade'de bulunan fakülteye sabahları en erken gelen hocalardan biriydi, bu alışkanlığı bölüm Göztepe kampüsüne taşındığında da devam etmişti. Hastalığı sırasında bile pek çok kişinin sokağa çıkmaya cesaret edemediği karlı kış günlerinde bile fakülteye gelmekten geri duramazdı. Bunun birinci sebebi fakültesini gerçekten çok severdi. İkincisi ise üstüne aldığı işleri sonuçlandırıncaya kadar takip etme huyuydu. Hastalığı sırasında lisans derslerine ara vermek zorunda kalmıştı, ama yüksek lisans ve doktora derslerini vefatına kadar sürdürmüştü. Üstelik odasının kaloriferi her türlü gayrete rağmen inat etmiş gibi çalışmıyordu. En çok üzüldüğü de lisans derslerine girememek ve ‘emeksiz çocuklarım’ dediği bizleri kendi deyimiyle yarı yolda bırakmaktı. Bu sözleri hepimizi öylesine etkiliyordu ki... Hastalığı o kadar ilerlemişken hâlâ kendisi için bir şeyler istemeyip, bizlere üzülmesi... Ayrıca hocamızın unutamayacağımız bir yanı, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün kuruluş ve gelişme dönemlerinde son derece hassas ve titiz davranmış, çocukları arasında ayırım yapmayan bir baba gibi bölümdeki bütün dalların hep beraber yaşaması ve güçlenmesi için çabalamıştı.

Almanca ve Fransızca'yı çok iyi bilen Prof. Dr. Mehmet Akalın, Arapçaya ise ilmî çalışmalarında kullanabilecek ölçüde hâkimdi. Son zamanlarda ise İngilizce öğrenmeğe karar vermiş, fakat yakalandığı amansız hastalık buna imkân vermemişti. Hastalığının başlamasıyla çok sevdiği sigarayı terk etmiş, ama son anına kadar çalışmalarından ve öğrencilerinden ayrılamamış, çok kısa olan ömrünü bizler ve ilmî faaliyetleri uğrunda cömertçe harcamıştı.

Yeri doldurulamaz hocamızın aziz hatırası önünde saygıyla eğilirken yüce Allah'tan rahmetini esirgememesini diliyoruz.

Kitapları

Köroğlu Destanı. Behçet Mahir'den derleme. Mehmet Kaplan ve Muhan Bali ile birlikte. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 314, Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 63, Araştırma Serisi No. 52. Ankara: Sevinç Matbaası, 1973, VIII+615 s.

Ahmedî. Cemşîd ü Hurşîd: İnceleme-Metin. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 182, Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 39, Araştırma Serisi No. 31. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975, VIII+413 s.

Yükseköğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri. Zeynep Korkmaz, Ahmet B. Ercilasun, Hamza Zülfiyar, Tuncer Gülensoy, İsmail Parlatur ve Necat Birinci ile birlikte. "Yapım Ekleri" ve "Noktalama İşaretleri" maddeleri. [Yükseköğretim Kurulu Yayını.] Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası, 1990, 87-101 ve 178-181, ISBN 975-95511-5-2.

Tercümeleri

Felsefeye Giriş. (Karl Jaspers'in Almanca eserinden tercüme.) 1. baskı, Dergâh Yayınları 79, Batı Düşüncesi 11. İstanbul, 1971; 2. baskı. İstanbul: Emek Matbaacılık, 1981, 146 s.

Tarihî Türk Şiveleri. (Philologiae Turcicae Fundamenta. Wiesbaden, 1959'dan seçmeler.) 1. baskı, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 551, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 94, Ders Kitapları Serisi No: 7. Ankara: Sevinç Matbaası, 1979, VIII+262 s.; ilâveli 2. baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 73, seri: IV, sayı: A. 21. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1988, VIII+276 s., ISBN 975-456-002-1.

Modern Lengüistiğe Giriş, İletişim ve Dil, Lengüistik Yapılaşma. (Sprache 1. Eine Einführung in die moderne Linguistik. Funk-Kolleg 1, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main 1973, 13-206'dan tercüme.) Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 22. İzmir: Ticaret Matbaacılık T.A.Ş., 1983, [VIII]+159 s.

"Tabîî Bilimler ve Dil Bilimi." (Benjamin Lee Whorf. *Sprache Denken Wirklichkeit. Beiträge zur Metalinguistik und Sprachphilosophie.* Yayınlayan-çeviren Peter Krausser. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1963, 7-18'den tercüme.) *Türk Dili*, Nr. 403 (Temmuz 1985), 626-636.

Eski Türkçenin Grameri. (Annemarie von Gabain. *Altürkische Grammatik.* 3. baskı, Wiesbaden, 1974'ten tercüme.) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 532. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, XXIV+313 s.; 2. baskı. Ankara:

Yükseköğretim Kurulu Matbaası, 1995 (ISBN 975-16-0695-0).

“Özbekçe.” (Stefan Wurm. “Das Özbekische.” *Philologiae Turcicae Fundamenta I*, Wiesbaden, 1959, 489-524'ten tercüme.) *Türk Dünyası Araştırmaları* (1989), 139-186.

“Özbek ve Yeni Uygur Edebiyatı.” (Johannes Benzing. “Die Üsbekische und neu Uigurische Literatur.” *Philologiae turcicae Fundamenta II*, Wiesbaden, 1964, 7000-720'den tercüme.) *Türk Dünyası Edebiyatı I*, 1991, 85-108.

Türkçenin Yapısı. (Kaare Grönbech. *Der türkische Sprachbau*. Kopenhagen, 1936'dan tercüme.) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 609. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1995, 148 s., ISBN 95-06-Y-0151-609.

“Dil ve Mantık.” (Benjamin Lee Whorf. *Sprache Denken Wirklichkeit. Beiträge zur Metalinguistik und Sprachphilosophie*. Yayınlayan-çeviren Peter Krausser. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1963, 32-45'ten tercüme.) *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Mehmet AKALIN Armağanı, 8, Yıl: 1993-94 (1996), 577-591.

Üretici Dönüşüm Grameri. (*Sprache I. Eine Einführung in die moderne Linguistik*. Funk-Kolleg 1, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main 1973, 209-284'ten tercüme.) (Henüz basılmamıştır.)

“II. Müsbet Bilim Olarak Dilbilimi.” (Benjamin Lee Whorf. *Sprache Denken Wirklichkeit. Beiträge zur Metalinguistik und Sprachphilosophie*. Yayınlayan-çeviren Peter Krausser. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1963, 19-31'den tercüme.) (Henüz basılmamıştır.)

Makaleleri

“Kaygusuz Abdal'ın Gevher-nâme'si.” *Atatürk Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı, 10/1 (1979), 189-197.

“Köktürk Kitabelerinde Bir Kelime: ‘Öyür’.” *Mehmet Kaplan'a Armağan*. Dergâh Yayınları: 110, Armağan Kitapları: 1. İstanbul, 1984, 77-81.

“Böğrüdilik Tatar Ağzı.” *Türklük Araştırmaları Dergisi*. 1, 1984 (1985), 55-150.

“Ahmedî'nin Dili.” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1989 (1994), 9-153.

Yönettiği Doktora Tezleri

Recep Toparlı. "Memlûk Kıpçakçası Dil Yadigârları ve İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin." Atatürk Üniversitesi, 1978.

Mehmet Emin Açar. "Kitabu fi'l-fikh bi-lisân-ı Türkî: İnceleme-Metin-Sözlük." Marmara Üniversitesi, 1989.

Mustafa Argunşah. "Tuhfe-i Murâdî: İnceleme-Metin-Dizin." Marmara Üniversitesi, 1989.

Mustafa Okan Baba. "Menâkıb-ı Emir Sultan: Metin-İnceleme-Gramer." Marmara Üniversitesi, 1991.

Yönettiği Yüksek Lisans Tezleri

Esra Karabacak. "Ahmed Cevdet Paşa'nın Dilbilgisi Kitapları." Marmara Üniversitesi, 1986.

Mehmet Emin Açar. "Baytaratu'l-Vâzih: İnceleme-Metin-İndeks." Marmara Üniversitesi, 1986.

Mustafa Argunşah. "Şükrî'nin Selimnâmesi ve Eserdeki Doğu Türkçesi Unsurları." Marmara Üniversitesi, 1986.

Tanju Oral. "Terceme-i Zafernâme'nin 154a/7-182b Varaklarının Dil Özellikleri, Transkripsiyonu ve İndeksi." Marmara Üniversitesi, 1986.

Gülden Sağol. "Ahmet Cevat Emre'nin Dilbilgisi Kitapları." Marmara Üniversitesi, 1987.

Mesut Şen. "Kitâbu Baytarnâme: Tenkitli Metin." Marmara Üniversitesi, 1987.

Nesrin Bakış Altun. "Ahmet Rasim'in Dilbilgisi Kitapları." Marmara Üniversitesi, 1987.

Kenan Yavan. "Küçük Yeni Uygur Türkçesi Grameri." Marmara Üniversitesi, 1989.

Mehmet Karagözoğlu. "Örneklerle Basın Terimleri Sözlüğü." Marmara Üniversitesi, 1989.

Ferhat Kurban. "Şirvânî Mahmud Sultaniye: Giriş-Metin-Sözlük." Marmara Üniversitesi, 1990.

Gülzadem Kurban. "Tevarih-i Musikiyyun: İnceleme-Metin-İndeks." Marmara Üniversitesi, 1990.

Mehmet Rahim Sait. "Kitâb-ı Kırk Suâl: Metin-İndeks." Marmara Üniversitesi, 1990.

Fahrünnisa Bilecik. "Dîvân Mecmualarında Edirneli Nazmi." Marmara Üniversitesi, 1991.